

ДЕЗЕРТЕРСТВО ЕЛИТА У ЕПОХИ КАТАСТРОФА (3): ХРИШЋАНСКИ ПРОЈЕКАТ РЕХАБИЛИТАЦИЈЕ

Повратак из масе у народ

Судећи по свему, бивша војно-политичка биполарност света биће замењена новом, у којој ће Америци и Русији опет бити дате улоге супротних полова. Они који већ сматрају нормалним да „природну” економску селекцију треба пустити да доврши свој посао, и да многострадална народна већина нема алибија, збијају своје редове око САД, тог пристаништа новог „економског човека”. Они које велика религиозна традиција саосећајности обавезује да не верују у природну селекцију и у тријумф силних над слабима окупљају се око Русије, и око ње ће се окупљати и убудуће. Не можемо се више скривати од дилеме: или треба да се свикнемо на перспективу у људској историји још невиђеног масовног геноцида читавих континената, или да нађемо путеве и начине нове рехабилитације народне већине избачене из модерне

Пише: проф. др Александар Панарин

Превод са руског: др Драгомир М. Давидовић

Како избећи наступајућу тоталну катастрофу светског грађанског рата, припремљену нечувеном социјалном поларизацијом? Да су глобалисти хтели да је спрече, не би демонтирали социјалну државу нити би дискредитовали „неприлагођену” народну већину. Према томе, они се припремају за светски грађански рат. Њихов бедем у том рату представља победничка суперсила, која је постала отаџбина свих глобалиста који су раскинули с ранијим отаџбинама.

Створила се задивљујућа једнозначност идејно-политичких позиција, у питањима и унутрашње и спољне политике. Они који су пуни расистичке мржње према социјално пострадалим слојевима својих сународника, и слепи и глуви за њихове патње, непоколебљиво демонстрирају ватрени американизам. Американофилство је постало лакмусов папир социјал-дарвинистичког мишљења: што одређени кругови показују већу непомирљивост према социјално незаштићенима, утолико полажу веће наде у САД као носиоца новог светског поретка. Према томе, америчка моћ се перципира као главна резерва снага социјал-дарвинизма у њиховим грађанским ратовима са осиромашеним народима. У својству одговора могу се разматрати две алтернативе.

Прва, испровоцирана невиђеном дрскошћу глобалиста — како да се народима помогне да победе у томе грађанском рату?

Друга, која нас изводи изван граница двозначне логике нове класне супротстављености — како превазићи саму тенденцију толике узајамне отуђености, какве никад пре није било, између виших и нижих слојева и светског социјалног центра и светске периферије? И кад смо већ придали такав значај елитама и с њима повезаним механизмима прогреса — могу ли се тако трансформисати мотивације и менталитет оних које води „морал успеха”, како би поново постали опуномоћеници својих народа у авангарди прогреса? Може ли се очекивати да ти изабрани, или они који маштају да таквима постану, препуни снобизма или чак расистичког презира према многобројним изгнаницима националне и светске периферије, одједном у себи васкрсну осећај националног идентитета и социјалне солидарности, енергију демократског протеста?

Сама тешкоћа овде се чак и не састоји у томе да се поверује у морални преображај глобализованих елита, него у томе да им се врати вера у прогрес у његовом првобитном демократском квалитету: као светлу будућност за све, а не само за изабране. Пре двеста година, у епохи просветитељства, прогрес је постао светска религија, која је обећавала спасење не само једноме изабраноме народу, него свима. Сада се религија прогреса поново из светске преображава у трибалну или расну: она обећава спасење само изабраној мањини првога света.

ПАГАНСКИ ТИТАНИЗАМ ГЛОБАЛИСТИЧКОГ НАДЧОВЕКА

Главно теоријско и метафизичко питање је: *да ли је случајна та деградација религије прогреса или је у њој од самога почетка била нека судбинска мана, која је предодредила њену дегенерацију у нови расизам и социјал-дарвинизам?*

Лично, склон сам овој другој варијанти тумачења. Глобалистика шездесетих година открила је еколошку ману прогреса — његову бездушност према природи. Он, међутим, садржи и другу ману, повезану са бездушношћу према свима којима се приписује реакционарна позиција и приврженост прошлости. Бољшевици су постали први који су продемонстрирали не само класну мржњу према богатима, него и презриву мржњу према слабима и добрима из редова самих експлоатисаних. Они су нашли црте ничеанског надчовека међу експлоатисанима, које су припремали за беспштедни грађански рат.

Садашњи глобалисти открили су црте надчовека у средини господске мањине, научивши је социјалној бездушности. И једни и други клели су се у верност прогресу и духу савремености. Зар то не показује да је сами прогрес заражен том мотивацијом надчовека — бездушним титанизмом?

Ако је тако, истинску алтернативу треба тражити међу онима који се одликују повишеном осетљивошћу не на зов прогреса, него на молбе тихих несрећника који себи нису нашли места ни међу левим ни међу десним адептима неумољиве савремености. По специфичним мерилима прогреса, који мења своје критеријуме, али се тврдоглаво држи супротности напредног и назадног и бездушности према овом другом, савремени маргиналци четвртога света лишени су перспективе. Они немају никаквих обележја по којима уписује своје економски човек либерализма, нити црта по којима издваја своје политички човек марксизма.

Заједнички именилац и основу тражених црта прогресивистичког прихватања неког као свог, несумњиво представља црта титанизма — гордост освајача и завојевача. Изгледа да је прогрес сублимисао енергију старога хероизма, који нам је познат од времена паганске антике. Хероји индустријског и економског прогреса одликују се онаквом истом одлучношћу и бездушношћу каквима су карактерисани крвожедни хероји „Одисеје” и „Илијаде”. Није случајан њихов антихришћански ентузијазам и презирање морала смирења. Њихова се енергија више храни мржњом него љубављу, протестом него трпљењем, жељом за личној афирмацијом него спремношћу да се помогне онима који ћутке страдају одмах ту, поред.

Укратко, у моралу и филозофији прогреса више је херојског и титанског, повезаног са самопотврђивањем, него хришћански самилосног и осећајног. И зато, колико год да су данас мале наде да ће се појавити нова, постпаганска елита, способна да васкрсне мотивације хришћанске жртвености и самилости, оне су ипак веће него наде да дође до демократске обнове прогреса и његове корекције узимањем у обзир права неадаптираних и незаштићених.

НЕИСКОРИШЋЕНИ ПОТЕНЦИЈАЛ НАЦИОНАЛИЗМА

Прометејски титански морал окренут је сили — била то економска сила буржоазије или политичка сила диктатуре пролетаријата. Паганска усхићеност силом и ефикасношћу — ето психолошког језгра прогресивистичког морала. Како год тај морал мењао своје плусеве и минусе на супротну страну, љубав за леве љубављу за десне, и обрнуто, он ће једнако и непроменљиво бити окренут против неорганизованих и неефикасних. У том погледу запажа се поразна сличност бољшевичке критике „млитавог хуманизма” хришћанског типа и савременог социјал-дарвинизма, који са сличним бесом згромљава стари морал.

Оба типа титанске критике поразно су јединствена у својој презривој мржњи према Русији. „Челични људи” бољшевиизма највише су је презирали због вишка свега оног чему нема места у строго организованој, победоносној јавности тоталне државе. Новим „челичним људима” социјал-дарвинизма није ништа мање сумњива. Али, што се више човек удуби и у једну и у другу критику старе Русије (а она данас прогресивистичком погледу изгледа ништа мање заосталом него пре сто година), то стиче чвршће уверење да је фундамент те критике антихришћански и паганско-титански.

Има неке тајне у томе што се Русија, још до јуче друга светска суперсила, незадрживо стрпоштава у четврти свет (овај Панаринов рад настао је 1990-их, у време катастрофалне владавине Бориса Јељцина у Русији, па отуд овакве квалификације — прим. ур.). Стари рецидиви империјског мишљења, који се углавном појављују у војним круговима, одмах и ефикасно бивају угушивани од стране компрадорских елита глобалиста. Анализа показује да би данас отпор хегемонистичким плановима САД, као и плановима дезиндустријализације и разоружања Русије, могао настати само на бази моћне националистичке реакције. Супротставити се глобализму силом могао би мобилисани национализам, наоружан једном од фундаменталистичких идеја.

Међутим, ни националистичке идеологије ни значајнијег националног покрета постсовјетска Русија није дала. То се објашњава тиме што је владајућа елита сувише далеко одмакла путем глобализације, а националистичку контра-елиту земља ето није ни дочекала. Корени узрока за ово последње су у великој руској културној традицији, која никада није била уско националистичка. И руска литература и руска политика, свака на свој начин, радила је на васељенским општељудским пројектима — ни на шта мање руски тип духовности није могао да пристане.

Национализам би данас представљао ништа мање одбацивање и гажење велике руске традиције него што је компрадорски глобализам; он би захтевао стављање у заграде не само читавог петровског историјског наслеђа, него и хришћанског. Зато и није случајно

што савремени националистички маргиналци у култури и политици не налазе ништа паметније него да се баве плагирањем западних ултра-десничара и да покушавају да васкрсну митове паганства.

Не значи ли то да је четврти свет — који данас, будимо сасвим отворени, оличава руска стварност (заједно са већим делом постсовјетског простора) — просто свет распада?

Ако се мери уобичајеним мерилима достигнућа и успеха — онда сигурно. Већина руског народа тешко да подлеже рехабилитацији по критеријумима економског успеха или државне моћи. На то га не без злурадости подсећају идеолози либералних реформи, који су се до јуче клели како је, кад се реформе остваре, „Русији гарантован процват”. Десетине милиона људи су, као резултат реформи иницираних од стране идеолога дезиндустријализације, избачени из великог света у мали — свет примитивне натуралне привреде и натуралне размене, и породичног потпомагања (када старци пензионери хране збуњену омладину).

СУШТИНА НОВЕ БИПОЛАРНОСТИ

Интересантно је да су идеолози нових социјалних покрета — адепти критичког глобализма шездесетих година — предсказали сличан крах великог индустријског света у планетарним размерама. То што је предсказивано данас се у Русији збива. Русија као четврти свет — то је земља која одлази из великог простора модерне у неки још неструктурирани и тајанствени нови простор. Понављам, неке његове карактеристике, као што су мала натурална привреда и безновчана размена услуга, биле су предсказане од стране нових критичара буржоаског друштва са левце.

Али се данас владајућа пропаганда труди да искорени и најмањи помен те критике, објашњавајући све невиђене неуспехе реформи том тако огромном назадношћу руског

народа, какве нити има нити је икад игде било. А, у ствари, крах свих епопеја модерне давно је већ био предвиђан од стране најосетљивијих умова, па и оних на самом Западу. Можда само није био предвиђен парадокс да ће ликвидаторима индустријске модерне и просвећености постати саме „авангардне елите”. Оне су бесконачно далеке од еколошке и социјалне критике прогреса; оне су напосто одлучиле да приватизују велики простор модерне. Глобализација је постала улица са двосмерним саобраћајем; у оној мери у којој елите шире простор свога обитавања до планетарних размера, масе бивају истиснуте у нове локусе и резервате. Што више авиона са путницима бизнис-класе прелеће континенте, то је мање путника у вагонима трећег разреда који прелазе границе свога среза — они за то немају пара.

Глобализује се америчка масовна култура у својству владајуће; велика руска култура, као и друге културе које не припадају првome свету, напротив, претварају се у субкултуре одбачених. Али модерна, поставши власништвом само владајуће мањине, губи и своје перспективе и своје морално оправдање. Једно од двога: или маргинализованој већини планете предстоји изгон у резервате по законима модерне, или нова рехабилитација, али већ по другим законима.

Данас имамо противречну ситуацију: сви сиромашни и неприлагођени већ су лишени и реалних перспектива и моралне репутације, али глобална елита још оклева да им директно обзнани припремљену судбину. Не можемо се више скривати од дилеме: или треба да се свикнемо на перспективу у људској историји још невиђеног масовног геноцида читавих континената, или да нађемо путеве и начине нове рехабилитације народне већине избачене из модерне.

Судећи по свему, бивша војно-политичка биполарност света биће замењена новом, у којој ће Америци и Русији опет бити дате улоге супротних полова. Они који већ сматрају нормалним да „природну” економску селекцију треба пустити да доврши свој посао, и да многострадална народна већина нема алибија, збијају своје редове око САД — тог пристаништа новог „економског човека”. Они које велика религиозна традиција саосећајности са „нишчима духом” обавезује да не верују у природну селекцију и у тријумф силних над слабима окупљају се у Русији, и око ње ће се окупљати и убудуће. Компрадорску елиту не треба рачунати — њени представници већ одавно се осећају као унутрашњи емигранти у сопственој земљи.

Супротстављање Америци — као носиоцу паганског култа силе и успеха — више се неће, као пре, одвијати у равни војно-техничког и политичког супарништва. У том својству улога Русије као суперсиле изгледа да припада прошлости. Ново

супротстављање полова економског човека и човека социјалног, морала успеха и морала солидарности, протицаће у духовној, вредносној сфери. Они које као и пре освоји гордост успеха заузеће позиције американоцентризма. Али онима који не могу да се помире с перспективом изумирања сопствене земље и већине „планетарне периферије”, предстоји да нађу темеље свога морала самилости и солидарности у великим религиозним традицијама, које су много старије од модерне и које ће је надживети.

СОЦИЈАЛНИ И ДУХОВНИ ВАСКРС ВЕЋИНЕ

Данас се у свету ствара ситуација која подсећа на ону какву су затекли први хришћани. На једној страни они су видели гордљиви Рим, који се хранио соковима читаве екумене, на другој — море многострадалног човечанства, коме је власт укинула све, укључујући и право на живот. Пагански хуманизам могао им је препоручити само једно: изједначите се са својим господарима у моћи, организованости и просвећености, и тада ћете моћи да им се успешно супротставите. Али Христос им је казао друго: не надмећите се у сили и гордости — „блажени нишчи духом, јер је ваше Царство Божије... Али, тешко вама богатима јер сте већ примили утјеху своју.” (Лука 6: 20, 24)

Питање социјалне и моралне рехабилитације већине, којој је приватизовани прогрес укинуо перспективу, представља главно питање наше епохе. И то питање не може бити позитивно решено на бази прогресивистичке идеологије успеха. О томе сведоче они најдоследнији адепти те идеологије, који су напустили своје наде улагане у сиромашне и отишли да служе богатима. Према томе, рехабилитација мора доћи од стране принципијелно друкчије традиције, која нема ничег заједничког с „моралом успеха”.

Многозначна загонетност састоји се у томе што је човечанство сачувало своје велике монотеистичке традиције, окренуте губитницима и слабима, без обзира на грандиозни секуларни притисак модерне. Због нечега, њему је требало да их запамти! Данас се богати Север може сврстати у области стилизоване религиозности: тамо се ње играју

као што се играју и других игара доколичарске културе. Но у регионима четвртога света религиозно обећање нишчима духом испуњава се новим егзистенцијалним садржајем. Без тог обећања и његовог дешифровања на савременом језику, простом и убедљивом, већина неће више васкрснути ни духовно ни социјално.

Према томе, мора се појавити нова пророчка елита, која уопште неће бринути о супарништву са садашњом и заузимању њеног места. Задатак је те елите — формирање новог вредносног кодекса епохе, алтернативног кодексима прогреса, који је успео да задобије расистичке црте. Ми још не знамо где ће се подвизавати та нова елита, која ће поћи у народ, не знамо које ће од садашњих институција моћи да користи, а којих ће се клонити. Али задаци који стоје пред њом већ се оцртавају.

Као прво, то је **рехабилитација свих сиромашних и неприлагођених четвртога света**. На њих ће бити примењивани не „очински” критеријуми, јер очеви више воле децу која су демонстрирала успешност, него „матерински”, који су више засновани на јачој емоционалној везаности и већој бризи за крхке и рањиве. Не зна се то: можда је баш њима, осетљивим и рањивим, дато да исправе фаустовски пројекат покорвања природе и историје у духу посттехничких и постекономских приоритета — који ће знати да поштеди и спољни свет природе и унутрашњи свет људске душе.

Као друго, то је **нови тип мотивације**. Људска енергија данас показује очигледне знаке убрзаног гашења. То се огледа, с једне стране, у стремљењу да се на технику пренесу решавања свих наших животних проблема, а са друге — у напуштању принципа реалности у корист принципа задовољства доколичарског хедонизма и виртуелног урањања у инфантилне фантазије. Сферу реалности — систем ефикасне праксе — очигледно је монополизovalo ново племе бескрупулозних; због нечег је данас само њима дато да сачувају одлучност и енергију модерне. Не постају ли праксе модерне баш због тога тако често мрачним праксама?

Да би се мобилисала енергија најбољих, а не најгорих, потребна је квалитативно нова редакција друштвено признатих циљева. Енергија самоафирмације десоцијализује људе; нови робинзони постмодерне неспособни су не само за праву кооперацију у оквирима грађанског друштва чији чланови међусобно сарађују, него нису способни ни за понашање уз елементарно поштовање законских норми. Алтернативна енергија алтруизма, сажалења, саосећајности — ето извора будућности, који нова пророчка елита треба да открије у недрима велике религиозне традиције.

ПУТ АЛТЕРНАТИВНОГ ГЛОБАЛИЗМА

Тридесет-четрдесет година уназад, све наде за будућност повезиване су са **научно-техничком елитом**

. Вишим метафизичким оправдањем њене делатности било је уверење да је вештачко боље од природног; зато се рукотворни свет техничке средине издавао за обећану земљу будућности.

Затим је дошао ред на **економску елиту**. Њеним вишим оправдањем била је беспримерна рационалност тржишта: ослободите механизме тржишта од бирократских стега и све ће се подесити на најбољи могући начин. Економска елита оклеветала је ниже слојеве друштва, указавши прстом на њих као на извор главног економског зла — разорне инфлације. Кобајаги, њихов притисак на државу, која наступа под знаком свеприсутног патернализма, обезвређује економске напоре најбољих, прилагођених, и ствара неприлагођене, који не знају да зарађују али хоће да троше. Такав је био главни закључак капиталистичког манифеста „чикашке школе”.

Али данас је, са свом очигледношћу, на видело изашло друго: галопирајућу инфлацију порађа сама предузетничка средина, преоријентисана са продуктивне на спекулантску добит. Нову економску авангарду продуктивна економија оптерећује као нешто дубоко архаично; она преферира хазардне игре виртуелне економије. Фиктивни спекулантски капитал данас на стотине пута премашује капитал повезан са реалним инвестицијама. Немогуће је порицати да је управо он данас главни извор разорне инфлације и главно хранилиште све праксе сиве економије.

Зашто „чикажани” то не схватају као ми — питање је које се тиче специфичног морала економског човека и нове интелектуалне елите која га опслужује. Али права елита није она која је повезана са препременим експропријаторским праксама, него она која свој призив види у заштити човечанства од њих — која је дужна да савременицима отвори очи. Ако елита означава „најбоље”, онда се њени прави представници могу појавити не у епицентру агресивног економикоцентризма и тржишног социјал-дарвинизма, него управо у четвртном свету. Пошто у томе свету нема наде за економски реванш, њему не

преостаје ништа друго него да ревидира све приоритете модерне, који не остављају никаквих шанси заосталој већини.

Ти приоритети се не измишљају у празном простору: иза њих стоји велика писана традиција светских религија. Модерна је извитоперила примарну хијерархију људских улога, поставивши шпекуланте испред брамана и кшатрија. Управо та тежња да се нормотворачке функције преповере човеку економског профита, који представља шпекуланте, да се од њега створи елита која одређује приоритете човечанства, довела је до помрачења савремене цивилизацијске свести, нечувене духовне и моралне деградације. Права елита спаја браманске функције носилаца морала и мудрости са заштитним функцијама кшатрија, које не надахњује новац, него племенитост.

Четвртоме свету, напуштеном од поткупљивих „мудраца” и користољубивих „чувара”, неопходна је нова елита — она која се не продаје. Јер, поред економских мотивација, постојале су (и увек ће их бити) и оне више, које могу да дају надахнућа и одушевљења каква су човеку економског профита у принципу недоступна. Данас хоће да нас увере у то да је сва светска духовна традиција, представљена великим религијама и из њих израслим великим литературама, грешила у погледу приоритета, и да само ново чикашко учење не греша.

Али оне који нису раскинули своје везе са великим традицијама немогуће је преубедити. Они знају да је по самој својој суштини човек не економска животиња, него биће вере, и само због тога му је дато да се уздигне изнад животињског нивоа. **Права елита** — верно чува и гаји то духовно начело, и њој је дато да отвори човечанству оне перспективе које уз друкчије принципе остају затворене.

Русија, која је постала епицентар разарајућих работа глобалиста, не може преживети ако не открије те нове перспективе. Нова интернационала четвртога света којој ће она, сви су изгледи, сутра стати на чело, биће оваплоћење **алтернативног глобализма** демократичних „нижих” слојева. У својству другог света, који се мерио с првим по критеријумима силе и успеха, Русија је претрпела пораз и пропала. Она може васкрснути само као четврти свет, који одбацује лажне критеријуме и прерогативе првога. А да томе првоме свету да снажно надахнуће и мобилише га — програм је и задатак

постекономске елите

, која се обраћа народима преко челника глобалног либералног естаблишмента.

<

(Крај)